

Психологія соціальних явищ

Робоча програма навчальної дисципліни (Силабус)

Реквізити навчальної дисципліни

Рівень вищої освіти	Третій (освітньо-науковий)
Галузь знань	05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність	053 Психологія
Освітньо-наукова програма	Психологія
Статус дисципліни	Вибіркова
Форма навчання	Очна (денна) / дистанційна
Рік підготовки, семестр	2 курс, осінній (перший) семестр
Обсяг дисципліни	3 кред. ЕКТС / 90 годин
Семестровий контроль/ контрольні заходи	Екзамен
Розклад занять	Лекції: Четвер 12.20-13.55 (1 тижд.) Практичні заняття: Четвер 12.20-13.55 (2 тижд.)
Мова викладання	Українська
Інформація про керівника курсу / викладачів	Лектор і практичні: завідувач кафедри, професор, д. психол. н., Воляннюк Наталія Юріївна +380505538334 volianiuk.nataliia@iit.kpi.ua

Розміщення курсу

Програма навчальної дисципліни

1. Опис навчальної дисципліни, її мета, предмет вивчення та результати навчання

Предмет навчальної дисципліни «Психологія соціальних явищ» - дослідження психологічних закономірностей соціальних явищ.

Відповідно до вимог ОНП метою дисципліни є формування у аспірантів:

- здатності застосування базових науково-теоретичних знань для рішення теоретичних і практичних задач у науково-педагогічній діяльності;
- здатності контролювати свої емоції та почуття в ситуаціях морально-психологічної невизначеності;
- здатності аналізувати соціально-психологічні явища в об'ємі своїх повноважень.

Завдяки засвоєнню змісту навчальної дисципліни аспіранти матимуть можливість аналізувати соціально-психологічні явища у суспільстві, психологічні передумови корупції та бюрократизму, виокремлювати психологічні бар'єри впровадження інновацій, пояснювати психологічні джерела іраціоналізації масової свідомості, протидіяти розповсюдженню паранауки та поп-науки, використовувати у науково-педагогічній практиці прогресивні досягнення наукової психологічної думки, володіти активними прийомами управління дискусією.

Згідно з вимогами освітньо-наукової програми аспіранти після засвоєння навчальної дисципліни мають продемонструвати такі результати навчання:

знання:

- особливостей соціально-психологічних явищ суспільного життя (ЗН 9);
- психологічних передумов виникнення негативних психологічних проявів у поведінці людей (ЗН 12);
- індексів соціально-психологічного стану суспільства (ЗН 9);
- особливостей поведінки людей у кризових ситуаціях (ЗН 12);
- соціально-психологічних аспектів розвитку сучасного суспільства (ЗН 9);
- психологічних факторів корупції (ЗН 4);
- психологічних проявів соціальної нерівності (ЗН 14);
- соціально-психологічних передумов модернізації (ЗН 15);
- причин та джерел агресивності (ЗН 12);
- психологічних аспектів конкурентоспроможності (ЗН 4);
- психологічних передумов та наслідків терактів (ЗН 4);
- специфіки психологічного насилля та терористичної загрози (ЗН 4).

уміння:

- аналізувати соціально-психологічні явища у суспільстві (УМ 13);
- виокремлювати психологічні бар'єри впровадження інновацій (УМ 2);
- аналізувати психологічні передумови корупції та бюрократизму (УМ 6);
- пояснювати психологічні джерела іраціоналізації масової свідомості, розповсюдження пара науки та поп-науки (УМ 14);
- використовувати у науково-педагогічній практиці прогресивні досягнення наукової психологічної думки (УМ 19);
- володіти активними прийомами управління дискусією (УМ 15).

У результаті засвоєння дисципліни аспіранти зможуть:

- проводити критичний аналіз, оцінку й синтез нових та складних ідей та соціально-психологічних явищ (ЗК 2);
- використовувати інформаційні та комунікаційні технології (ЗК 3);
- виокремлювати, систематизувати, розв'язувати та прогнозувати актуальні психологічні проблеми, чинники та тенденції функціонування й розвитку особистості, груп і організацій на різних рівнях психологічного дослідження (ФК 1);
- розв'язувати широке коло проблем і завдань у галузі соціальної психології на основі розуміння їх природи, чинників впливу, тенденцій розвитку й із використанням теоретичних та експериментальних методів (ФК 4);
- всебічно аналізувати соціально-психологічні процеси, моделювати та прогнозувати результати в соціальній сфері та поведінці людей (ФК 6);
- застосовувати сучасні інформаційні технології у різних видах професійної та науково-інноваційної діяльності (ФК 7);
- інноваційно переосмислювати і застосувати методи інших галузей знань для реалізації завдань міждисциплінарних психологічних досліджень (ФК 8);
- знаходити, обробляти й аналізувати необхідну інформацію для рішення проблем й прийняття рішень (ФК 9);
- самостійно виконувати науково-дослідну діяльність у галузі знань «Соціальні та поведінкові науки» з використанням сучасних теорій, методів та інформаційно-комунікаційних технологій (ФК 15);
- адаптувати й узагальнювати результати сучасних психологічних досліджень для вирішення наукових і практичних проблем (ФК 16);
- здійснювати професійну та особистісну самоосвіту, проектування подальшого освітнього маршруту і професійної кар'єри, участь в дослідно-експериментальній роботі (ФК 17);
- уміти створювати та впроваджувати інноваційно-дослідницькі проекти в різних сферах суспільного життя (УМ 2);

- дотримуватися правил наукової етики, правових і соціальних норм у процесі професійної та науково-інноваційної діяльності (УМ 11);
- використовувати знання соціокультурної та прагматичної парадигм для оптимізації міжкультурної взаємодії (УМ 17).

Комунікація з викладачем можлива та заохочуватиметься на навчальних заняттях, а також у межах двох годин консультацій з викладачем, які проводяться за графіком, доступним на сайті кафедри психології і педагогіки. До того ж для більш ефективної комунікації з метою розуміння структури навчальної дисципліни та засвоєння матеріалу використовується електронна пошта volianiuk.nataliia@lil.kpi.ua, месенджер Telegram https://t.me/joinchat/AAAAAE4NgIj_FpVdHrctmQ

2. Пререквізити та постреквізити дисципліни (місце в структурно-логічній схемі навчання за відповідною освітньою програмою)

Дисципліна вивчається після опанування дисциплін «Філософські засади наукової діяльності», «Іноземна мова для наукової діяльності» та «Теоретичні і методологічні проблеми психології», «Методологія наукових досліджень», що входять до циклу обов'язкових (нормативних) дисциплін ОП. Вивчення дисципліни дозволить ефективніше опановувати такі дисципліни освітньо-наукового рівня, як: «Психологія професійної діяльності», що входять до циклу обов'язкових (нормативних) дисциплін ОП та вибіркові навчальні дисципліни.

3. Зміст навчальної дисципліни

Очна (денна) форма

Назви розділів і тем	Кількість годин			
	Всього	у тому числі		
		Лекції	Практичні (семінарські)	СРС
1	2	3	4	5
Тема 1. Психологічна культура сучасного суспільства	6			6
Тема 2. Соціально-психологічні передумови модернізації та інновацій	8	2	-	6
Тема 3. Психологія довіри та недовіри у різноманітних сферах життєдіяльності людини	4	-	-	4
Тема 4. Психологія міжгрупових відносин	6		2	4
Тема 5. Психологія масових психічних явищ	6	-	2	4
Тема 6. Психологічні прояви соціальної нерівності	6	-	-	6
Тема 7. Психологічні фактори корупції	4	-	-	4
Тема 8. Соціально-психологічні аспекти тероризму	8	-	-	8
Тема 9. Психологія конфлікту: теоретичні та прикладні аспекти	10	2	-	8
Тема 10. Агресивність як психологічна проблема	8	-	-	8
Тема 11. Психологія брехні та обману	8	-	-	8
Тема 12. Соціальна психологія мистецтва	8	-	-	8
Тема 13. Спорт як соціально-психологічне явище	8	-	-	8
Всього годин	90	4	4	82

4. Навчальні матеріали та ресурси

Для успішного вивчення дисципліни достатньо опрацювати навчальний матеріал, який викладається на лекціях, а також ознайомитись з:

4.1 Базова література

1. Воляннюк Н.Ю та ін. Віктимологія та агресологія: навчальний посібник / [Н.Ю. Воляннюк, Г.В.Ложкін, В.В.Папуша, В.А.Бараннік, Н.В.Гордієнко, К.В.Сулима]; за заг. ред. Н.Ю.Воляннюк, Г.В.Ложкіна. - Р.: «Прінт Хауз», 2010. – 265 с.
2. Воляннюк Н.Ю. Психодіагностика та психокорекція агресивності й тривожності: Монографія / Наталія Воляннюк. – К.: ПрінтЛайн, 2008. – 243 с.
3. Журавлев А.Л. Социально-психологические последствия неравенства доходов / А.Л. Журавлев, А.В. Юревич // Вопросы психологии, 2013, № 4. С.45-57.
4. Купрейченко А.Б. Психология доверия и недоверия. / А.Б. Купрейченко; - М.: ИП РАН, 2008. – 571 с.
5. Ложкін Г. В. Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика: Навчальний посібник /Ложкін Г. В., Пов'якель Н. І. – К.: Професіонал, 2007. – 416 с.
6. Ложкін Г.В. Психологія спорту. / Г.В. Ложкін; – К.: Освіта України, 2012. – 487 с.
7. Ложкін Г.В. Психологія праці. / Г.В. Ложкін, Н. Ю. Воляннюк, О.О. Солтик; – Хмельницький: ХНУ, 2013. – 191 с.
8. Ложкін Г.В., Комаровська В.А., Воляннюк Н.Ю. Економічна психологія: Навчальний посібник. – 3-тє видання, перероблене і доповнене. – К.: ВД «Професіонал», 2008. – 464 с.(Розділ: Економічна психологія: еволюція, роль і місце в суспільстві).
9. Психология нравственности / Отв. ред. А. Л. Журавлев, А. В. Юревич; – М. : ИП РАН, 2010. – 508 с.
10. Психологія професійного становлення тренера / Наталія Воляннюк: Монографія.– Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2006. – 444с.
11. Решетников М.М. Психология коррупции: утопия и антиутопия / М.М. Решетников; – СПб.: Восточно-Европейский институт психоанализа, 2008. – 128 с.
12. Семенов В.Е. Социальная психология искусства как новая научная отрасль / В.Е. Семенов // Журнал социологии и социальной антропологии. - 2002. - Т.5, №2.
13. Соціальна психологія [Електронний ресурс] : навчальний посібник для здобувачів ступеня бакалавра / Н. Ю. Воляннюк, Г. В. Ложкін, О. В. Винославська, І. О. Блохіна, М. О. Кононець, О. В. Москаленко, О. І. Боковець, Б. В. Андрійцев ; КПІ ім. Ігоря Сікорського. – Електронні текстові дані (1 файл: 1,02 Мбайт). – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. – 254 с.
14. Тарабрина Н.В. Террористическая угроза / Н.В. Тарабрина, Ю.В. Быховец; - М.: ИП РАН, 2014. – 154 с Психологическое здоровье личности и духовнонравственные проблемы современного общества. М.: ИП РАН, 2014. – 318 с.
15. Технологія підготовки педагогів до попередження насильства та агресії в сім'ї: методичні рекомендації / [Н.Ю.Воляннюк (розділ І; тема 1); Г.В.Ложкін (розділ ІІ; тема 1); В.В.Папуша (розділ ІV);В.А. Бараннік (розділ І; тема 2); В.І.Карамушка (розділ ІІІ); О.П.Щотка (розділ ІІ; тема 2)]; за заг. ред. Н.Ю.Воляннюк. – Р.: «Прінт Хауз», 2011. – 146 с.
16. Экман П. Психология лжи. Обмани меня, если можешь / П. Экман; С-Пб: Питер, 2003 г.

4.2 Допоміжна література:

1. Воляннюк Н.Ю. Внешние и внутренние предпосылки формирования циничности в педагогической профессии / Н.Ю. Воляннюк // Личность профессионала в современном мире. М.: Изд-во. ИП РАН, 2013. – С. 776- 786.
2. Воляннюк Н.Ю. Интегративные процессы регуляции деятельности / Н.Ю. Воляннюк, Г.В. Ложкин// Весник НТУУ «КПИ» Философия. Психология. Педагогика, 2015, № 3.

3. Кононець М.О. Психологія професійної моральності підприємців: теорія та сучасна практика : [монографія] / М.О. Кононець. – К. : Омега-Л, 2013. – 166 с.
4. Левицька І.М. Маніпуляція у міжособистісній взаємодії: поняття та зміст // Вісник Національного університету оборони України. 6 (43). 2014. С. 213-216. Точка доступу file:///C:/Users/Asus/Downloads/Vnaou_2014_6_55.pdf
5. Лозинський О.М. Психологічні підходи до тлумачення явища тероризму // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія Психологічні науки. 2. 2009. С. 1-12. Точка доступу http://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsp/02_2009/09lomtyt.pdf
6. Москаленко В.В. Соціальна психологія. Підручник. Видання 2-ге, виправлене та доповнене / В.В. Москаленко// – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 688 с. ISBN 978-966-364-591.
7. Селигман А. Проблема доверия: пер. с англ./ А. Селигман; – М.: Идея-Пресс, 2002. – 256 с.
8. Таранов П.С. «Интриги, мошенничество, трюки» / П.С. Таранов; Библикс, Севастополь, 2007. – 608 с.
9. Татенко В. О. Соціальна психологія впливу: [монографія] / Татенко В. О. – К. : Міленіум, 2008.- 216 с.
10. Фукуяма Ф. Доверие: Социальные добродетели и путь к процветанию: пер. с англ. / Ф.Фукуяма. – М.: АСТ МОСКВА, 2008. – 730 с.
11. Цісецький О. Є. Оцінка передумов інноваційного розвитку регіональних ринків праці України за результатами моніторингу у 2014 р. / О. Є. Цісецький // Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України. – Тернопіль: Економічна думка, 2015. – Вип. 20. – С. 37-45.
12. Щербатых Ю.В. «Искусство обмана» / Щербатых Ю.В.; – М.: ЭКСМО. 1998. – 544 с.

Навчальний контент

5. Методика опанування навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Лекційні заняття

№ з/п	Назва теми лекції та перелік основних питань (завдання на СРС)
1	Тема 2. Соціально-психологічні передумови модернізації та інновацій. Психологічні фактори модернізації. Психологічні складові інноваційного потенціалу особистості. Бар'єри інновацій. Творчий потенціал суспільства. Інноваційний потенціал особистості. Модернізація як оновлення, вдосконалення складної сукупності різноманітних рухів, від економічних до соціальних. Успішність модернізацій та її залежність від домінуючих в суспільстві цінностей, суспільного клімату, що сприяє або перешкоджає «використанню енергії поліпшення» (З. Бауман). Дослідження соціокультурних факторів модернізації суспільств з урахуванням їх національної культури. Основні риси сучасного суспільства: орієнтація на інновації, світський характер соціального життя, поступальний (нециклічний) розвиток, демократична система влади, масова освіта. Визначальні підходи (антропологічний, соціологічний та соціально-психологічний) до розуміння феномену інноваційний потенціал особистості. Реалізація інноваційного потенціалу як процес функціонування соціальних механізмів, які регулюють інноваційну діяльність, а також індивідуальні властивості прояву потенціалу особистості в конкретній організації. Основні етапи інноваційного процесу: 1) створення новацій; 2) комерціалізація новацій. Середовищні (інструментальна, емоційна та моральна допомога з боку соціального оточення) та особистісні (знання, уміння, здібності, досвід) ресурси та їх розвиток.

	Завдання на СРС: 1. Охарактеризуйте організаційні засади практик розвитку інноваційного потенціалу особистості. 2. Проаналізуйте основні науково-теоретичні підходи до проблеми дослідження та розвитку інноваційного потенціалу особистості. 3. Проаналізуйте індивідуально-психологічні особливості як передумови розвитку інноваційного потенціалу особистості. 4. Побудуйте інтуїтивну модель інноваційного потенціалу особистості. 6. Охарактеризуйте психологічні, педагогічні, соціальні та фізіологічні бар'єри інноваційної активності.
2	Тема 9. Психологія конфлікту: теоретичні та прикладні аспекти. Дослідження конфліктів: основні положення, функції, дефініції та типологія. Конфлікти в організаціях. Управління або врегулювання конфліктів. Посередництво у конфліктній взаємодії. Конфлікт як зіткнення протилежно спрямованих, взаємовиключних тенденцій окремо взятого епізоду в свідомості, у міжособистісних взаємодіях або міжособистісних стосунках індивідів чи груп людей. Конфлікт як причина, як предмет, як наслідок (як в позитивному, так і в негативному плані) різних критичних ситуацій у житті людини. Особистісні аспекти та психологічні протиріччя виникнення конфліктів. Три групи протиріч, що пов'язані безпосередньо з особистістю: протиріччя, пов'язані з дією неусвідомлених суб'єктивних чинників: мотивів, устремлінь, прагнень, природних інстинктів; протиріччя, пов'язані з дією індивідуально-типологічних і характерологічних чинників (психологічна несумісність, несумісність стильових характеристик діяльності, особливості реагування на нестандартні і екстремальні ситуації); протиріччя, пов'язані з особливостями спрямованості особистості та її досвіду. Основні типи конфліктів: внутрішньоособистісний, міжособистісний, конфлікт між особистістю і групою та міжгруповий конфлікт. Причини (джерела) виникнення конфліктів: недостатня узгодженість і суперечливість цілей окремих груп і працівників; застарілість організаційної структури, нечітке розмежування прав і обов'язків; обмеженість ресурсів; недостатній рівень професійної підготовки; необґрунтована публічна критика; протиріччя між функціями, що входять в коло посадових обов'язків працівника, і тим, що він змушений робити на вимогу керівника; відмінності в манері поведінки і життєвому досвіді; невизначеність перспектив зростання; несприятливі фізичні умови; недостатність доброзичливої уваги з боку менеджера. Посередницька діяльність з вирішення конфліктів. Завдання на СР: 1. Проаналізуйте чим конфліктна ситуація відрізняється від будь-якої іншої? 2. Охарактеризуйте основні типи конфліктної взаємодії. 3. Назвіть та проаналізуйте функції конфліктів. 4. Назвіть основні задачі превентивної роботи із запобігання й попередження конфліктів. 5. Визначте напрями прогнозування конфліктів.

Семінарські (практичні) заняття

Основні завдання циклу семінарських (практичних) занять – сформулювати у аспірантів:

- уміння аналізувати соціально-психологічні явища у суспільстві,
- уміння виокремлювати психологічні бар'єри впровадження інновацій,
- уміння аналізувати психологічні передумови корупції та бюрократизму,
- уміння пояснювати психологічні джерела іраціоналізації масової свідомості,

- досвід протидії розповсюдженню паранауки та поп-науки,
- досвід володіння активними прийомами управління дискусією.

№ з/п	Назва теми заняття та перелік основних питань (перелік дидактичного забезпечення, питання для поточного контролю та завдання на СРС)
1	Тема 4. Психологія міжгрупових відносин. Історія питання: етноцентризм, соціальна ідентичність, міжгрупова ворожість. Експериментальні дослідження М. Шерифа. Теорія соціальної ідентичності Г. Тешфела. Концепція Дж. Тернера. Процеси міжгрупової диференціації та інтеграції. Завдання на СРС: 1. Охарактеризуйте недоліки теорії соціальної ідентичності Г. Тешфела. 2. Проаналізуйте форми взаємодії, які виділяє Г. Тешфел. 3. Охарактеризуйте феномен міжгрупової диференціації. 4. Проаналізуйте результати експериментальних досліджень міжгрупових відносин М. Шерифа. 5. Розкрийте зміст поняття «самокатегоризація» в концепції Дж. Тернера.
2	Тема 5. Психологія масових психічних явищ Психологічні явища у великих соціальних групах. Психологія натовпу: ознаки, типологія та критерії виділення. Психологія чуток та паніки. Характер масових психічних явищ: мотиваційний (групові цілі, потреби, інтереси, очікування, установки й ін.); пізнавальний (групова думка, погляди, переконання, сприйняття, забобони й ін.); емоційний (групові настрої, почуття, переживання й ін.); поведінково-вольовий (групові дії, норми, звичаї, традиції, мода, смаки). Соціально-психологічні закономірності вияву масових психічних явищ. Типологія великих груп (класи, соціальні прошарки, етноси, конфесії, іноді великі партії та громадські організації, вікові й професійні групи). Соціально-психологічні особливості натовпу: підвищення групової сугестивності й зниження ефективності дії механізмів контрнав'ювання; підвищення емоційності сприйняття дійсності; пригнічення почуття відповідальності за власні вчинки; поява відчуття сили й усвідомлення анонімності. Слово як основний засіб психологічного впливу. Нав'ювання як один із способів психологічного впливу особистості чи групи на інших учасників за допомогою передавання різних за змістом повідомлень (домовленостей, погроз, чуток, шантажу). Паніка як один з видів поведінки натовпу. Передумови виникнення паніки (за Л.Почебут). Фізіологічні причини: втома, голод, безсоння, депресія, стрес, наркотичне сп'яніння). Психологічні передумови (відчуття болю, здивування, невпевненість, страх, жах, почуття ізольованості, безсилля). Соціально-психологічні передумови (відсутність групової солідарності, цілісності, єдності групи, втрата довіри до керівництва, дефіцит інформації, панічні чутки). Вирішальний фактор паніки за А.П. Назаретяном. Психологічні фактори запобігання виникненню паніки. Чутки як неточна, недостовірна інформація, що виникає в результаті багаторазової інтерпретації якогось факту, події чи явища. Завдання на СР: 1. Охарактеризуйте чинники суспільного руху. 2. Дайте характеристику рольової диференціації у натовпі. 3. Проаналізуйте структуру натовпу. 4. Які Вам відомі типи чуток і за яким критерієм вони виділяються? 5. Розкрийте передумови виникнення паніки.

6. Самостійна робота аспірантів

Аспіранти самостійно опрацьовують питання:

Тема 1. Психологічна культура сучасного суспільства

Мораль та моральність як основа життєдіяльності суспільства. Моральні девіації та дефіцит економічних, політичних, моральних орієнтирів, цінностей та зразків поведінки. Моральна аберація (дефект, похибка, відхилення від норми) мислення політиків їх дистанціювання від моральних цінностей. Аморальні вчинки за переконанням, аморальні вчинки за недоумством. Послаблення зовнішнього контролю за поведінкою особистості (побутова розбещеність), демонстративне нехтування моральних норм: самоствердження, демонстрація свободи від будь-яких заборон, дозволено все, що не заборонено, мовчазна реакція оточуючих. Почуття психологічної безпеки.

Тема 3. Психологія довіри та недовіри у різноманітних сферах життєдіяльності людини.

Розуміння феноменів довіри та недовіри. Соціально-психологічні функції довіри та недовіри. Довіра як компонент психологічної дистанції. Психологія довіри в організації. Довіра та безпека особистості. Психологічні типи довіри/недовіри. Особистісні детермінанти довіри. Довіра/недовіра світу, собі та іншим людям. Способи формування довіри у ділових відносинах.

Тема 6. Психологічні прояви соціальної нерівності

Психологічні теорії справедливості. Наслідки несправедливості та надлишкової нерівності. Шляхи скорочення нерівності та несправедливості. Теорія еквівалентної справедливості» («equity theory»), запропонована Дж. Адамсом (J.S. Adams). Справедливість як система побутових уявлень (Ж. Піаже, 1932; Л. Колберг, 1984; О.П.Ніколаєва, 1993, 1995; Ш. КурільскиОжвен, М.Ю. Арутюнян, О.М. Здравомислова, 1996; Л.І. Анциферова, 1999; М. Воловікова, Л.М. Сосніна, 2001; Г. Валицкас, В. Юстицкіс, 2006 та ін.). Три якісно різних уявлення про справедливість: як закон, якого слід дотримуватись (виступає як сила, що вимагає від людини реалізації певних дій); як милосердя та надія (виступає як сила, що надає допомогу та захист); як об'єктивне знання (виступає як сила, що не стосується людини). Походження сучасної нерівності.

Тема 7. Психологічні фактори корупції

Корупція як психологічна проблема. Перешкоди при боротьбі із корупцією. Можливості психологічної науки та практики у протистоянні корупції. Корупція як соціальне, психологічне та моральне явище. Захист громадської свідомості від корупційного впливу як один із стратегічних напрямів запобігання корупції.

Тема 8. Соціально-психологічні аспекти тероризму

Психологічний підхід до вивчення тероризму. Внутрішньо групові процеси у терористичних організаціях. Рольова структура та вторинна соціалізація у групах терору. Механізми самовиправдання теракту. Тероризм як складне антисоціальне явище, що має глибокі психологічні передумови. Невротичний, соціально-рефлексивний, соціальнопізнавальний, структуралістичний, прагматично-політичний, прагматично-кримінальний та постмодерністський підходи для розкриття психологічної складності і багатоаспектності тероризму. Психологічний аналіз сучасних ідеологій тероризму, моделювання різноманітних сценаріїв здійснення терористичних актів, а також ведення переговорів з терористами.

Тема 10. Агресивність як психологічна проблема

Теорії агресивності. Зростання агресивності. Причини агресивної поведінки. Шляхи зниження агресивності. Підходи до визначення феномена агресії: нормативний, глибинно-психологічні та цільові підходи. Нормативний підхід означає, що в дефініціях агресії особливий акцент робиться на її протиправності, «суперечливості» громадським нормам. Глибинно-психологічні підходи стверджують інстинктивну природу агресії. В даному випадку, агресія є вродженим і невід'ємною властивістю будь-якої людини. Найбільш яскравими представниками даного підходу є

психоаналітична і етологічна школи (К. Юнг, З. Фрейд, Г. Гартман, Е. Кріс, К. Лоренц, Морріс). Цільові підходи містять у собі визначення агресії з точки зору її функціональності.

Тема 11. Психологія брехні та обману

Маніпуляції та шахрайство. Тактики міжособистісного впливу. Комунікативні ресурси адаптації особистості до жертви обману. Можливості та обмеження підпорогового (сублімінального) впливу на психіку людини. Причини маніпуляції: конфлікт людини із собою (Ф. Перлз), недовіра до інших людей і нездатність любити інших (Є. Фромм), відчуття абсолютної безпорадності (екзистенціалізм), страх тісних міжособистісних контактів (Дж. Хейлі, Е. Берн, В. Глассер), некритичне прагнення отримати схвалення всіх і кожного (А. Елліс). Маніпуляція як реалізація компенсаторного прагнення до влади (А. Адлер) або як репродукція способів впливу, що використовуються при ринкових відносинах та в тоталітарних суспільствах стосовно своїх громадян: маніпулятивне виробництво саме себе підтримує, тому, що така поведінка отримує систематичне позитивне підкріплення у вигляді соціального успіху (Б.Скіннер) або в силу пасивного заповнення індивідуального смислового вакууму культивованими в подібних суспільствах псевдо цінностями (В.Франкл).

Основні критерії маніпуляції: психологічний вплив, ставлення маніпулятора до іншого як до засобу досягнення власних цілей, прагнення отримати односторонній вииграш; прихований характер впливу, використання вразливих сторін адресата впливу, мотиваційне привнесення, майстерність і вправність у здійсненні маніпулятивних дій.

Тема 12. Соціальна психологія мистецтва

Мистецтво як соціально-психологічне явище. Особливості групової художньої діяльності. Соціально-психологічний вплив мистецтва: катарсис та антикатарсис; функції та дисфункції. Загальні питання психології мистецтва; історія становлення і розвитку психології мистецтва й художньої творчості; емоційно-рефлексивна природа мистецтва; психологія особистості митця; психічні процеси й стани особистості, пов'язані з мистецькою діяльністю; психологічні механізми художньої творчості; психолого-педагогічні засади художньо-естетичного розвитку особистості тощо.

Тема 13. Спорт як соціально-психологічне явище

Психологія суперництва, поведінкової установки. Змагальна активність спортсмена. Змагання як процес: суб'єктивні та об'єктивні ситуації, реакції та наслідки. Психологічний, соціальний та педагогічний ефект спортивного досягнення. Структура мотивації досягнення високого результату в спорті. Комунікативні процеси в спортивній діяльності. Психологія міжособистісного пізнання в спорті. Інтерперсональні конфлікти в спортивній команді. Структура психологічного клімату в спортивній команді. Психологічний супровід спортивної діяльності. Психологічна стійкість спортсмена. Кризи спортивної кар'єри. Професійне вигорання в спорті.

Політика та контроль

7. Політика навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Опрацьовуючи навчальний матеріал кредитного модуля «Психологія соціальних явищ», аспіранти виконують індивідуальне семестрове завдання шляхом підготовки реферату. Метою написання реферату є підтвердження рівня опанування аспірантами основних положень з обраної тематики, демонстрація знання відповідної літератури, вміння аналізувати матеріал, робити узагальнення та самостійні висновки.

Робота над рефератом передбачає поглиблене вивчення обраної психологічної проблеми, сучасної наукової літератури, а також оволодіння навичками логічного аналізу та узагальнення матеріалу, його системного викладу. Тема реферату обирається аспірантом самостійно впродовж двох тижнів з початку семестру, виходячи із запропонованого переліку. Окрім запропонованих, аспіранти можуть самостійно обирати тему реферату, обов'язково

погоджуючи її з викладачем. Орієнтовна тематика рефератів та вимоги до змісту та оформлення містяться у Додатку 1.

Аспіранти подають реферат на кафедру психології і педагогіки за два тижні до екзамену.

Відвідуваність і виконання завдань

Відвідування лекційних занять не оцінюється, але є бажаним, оскільки навчальний матеріал викладається в доступній формі та є можливість обговорення дискусійних питань та уточнення незрозумілих моментів. Для здобувачів вищої освіти, які бажають продемонструвати відмінні результати навчання, активна робота на лекційних заняттях просто необхідна. Однак відпрацьовувати пропущені лекції не потрібно.

Активна участь аспіранта на семінарських заняттях є обов'язковою. Рейтинг аспіранта значною мірою формуватиметься за результатами його роботи на семінарських заняттях. Кожне пропущене семінарське заняття (незалежно від причин пропуску) знижує підсумковий рейтинг аспіранта з дисципліни. У разі пропуску семінарського заняття обов'язково повинні бути вивчені теми, а також виконані всі завдання. Контроль знань (розуміння) аспірантом пропущених тем (виконання завдань) відбуватиметься під час спілкування з викладачем за графіком консультацій, доступним на сайті кафедри психології і педагогіки, або під час перерви у навчальному занятті («на парі»). Аспірант, який виконає відповідні завдання (відповідь на питання), отримуватиме відповідні бали до рейтингу залежно від якості відповідей (виконання завдання).

Аспірант на семінарському занятті може використовувати підготовлені ним письмові нотатки з питань теми заняття (або передбачених завданням), однак висловлювати позицію, читаючи з аркуша паперу не варто.

Форми роботи

Лекції, семінарські заняття. Тематика лекцій висвітлена у робочій програмі (силабусі) дисципліни. Вітаються питання від аспірантів до викладача під час лекції. Допускається і вітається діалог між аспірантами і викладачем на лекції. На практичних заняттях аспіранти фокусують свою увагу на аналізі соціально-психологічних явищ у суспільстві та оволодівають активними прийомами управління дискусією.

Політика університету

Академічна доброчесність

Основні види академічної відповідальності встановлені Законом України «Про освіту». Згідно із частиною 6 статті 42 до основних видів академічної відповідальності здобувачів освіти належать: повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо); повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми; відрядження із закладу освіти; позбавлення академічної стипендії; позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати за навчання.

Політику, стандарти і процедури дотримання академічної доброчесності містять такі регламентуючі документи КПІ ім. Ігоря Сікорського, оприлюднені на сайті Університету: Кодекс честі КПІ ім. Ігоря Сікорського <https://kpi.ua/files/honorcode.pdf>, Положення про систему запобігання академічному плагіату <https://rb.gy/agihij>, а також нормативно-правові документи, офіційні рекомендації, накази та розпорядження, соціологічні дослідження КПІ ім. Ігоря Сікорського, методичні матеріали, освітні курси <https://kpi.ua/academic-integrity>.

Серед технологічних рішень у рамках протидії порушенням академічної доброчесності в рамках вивчення курсу «Психологія соціальних явищ» можна відзначити: перевірку підготовленого реферату на плагіат. Перевірка здійснюється в Системі виявлення збігів/ідентичності/схожості тексту від [компанії Юнічек](#). У разі виявлення академічного плагіату у роботах працівників та здобувачів вищої освіти Університету автори несуть відповідальність відповідно до чинного законодавства, у тому числі, передбачених [Законом України про освіту](#).

Норми етичної поведінки

Норми етичної поведінки аспірантів і працівників визначені у розділі 2 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>, а також у Положенні про комісію з питань етики та академічної чесності НТУУ «КПІ» https://data.kpi.ua/sites/default/files/files/2015_1-140a1.pdf

8. Види контролю та рейтингова система оцінювання результатів навчання (PCO)

Поточний контроль: [опитування за темою заняття, виконання завдань](#).

Семестровий контроль: [екзамен](#).

Оцінювання та контрольні заходи

Рейтинг аспіранта з дисципліни складається з балів, що отримуються за:

1) підготовка доповіді та виступ на семінарському занятті, групове обговорення питань семінарського заняття;

2) виконання індивідуального завдання (реферату);

3) екзаменаційна контрольна робота.

Аспірант отримає найвищий рейтинг, якщо він бере активну участь на проведених семінарських заняттях, переважно надає повні та аргументовані відповіді, логічно їх викладає, висловлює власну позицію з дискусійних питань.

Належна підготовка аспіранта до семінарського заняття займатиме в середньому 1-1,5 години. Деталізовані критерії оцінювання результатів навчання аспіранта визначені у положенні про PCO з дисципліни та представлені у Додатку 2.

Аспірант може оскаржити оцінку викладача, подавши відповідну скаргу викладачу не пізніше наступного дня після ознайомлення аспіранта з виставленою викладачем оцінкою. Скарга розглядатиметься за процедурами, встановленими університетом.

Об'єктивність екзаменаторів забезпечується застосуванням розроблених критеріїв оцінювання, проведенням екзаменів переважно у письмовій формі https://document.kpi.ua/files/2020_7-137.pdf.

У Положенні про поточний, календарний та семестровий контроль результатів навчання в КПІ ім. Ігоря Сікорського https://document.kpi.ua/files/2020_7-137.pdf (сторінка 4) йдеться, що у випадку виникнення конфліктної ситуації здобувача з екзаменатором до проведення семестрового контролю, за обґрунтованою заявою здобувача (колективною заявою здобувачів), декан факультету створює комісію з проведенням запланованого заходу семестрового контролю.

Процедури запобігання та врегулювання конфлікту інтересів регулюються Положенням про вирішення конфліктних ситуацій в КПІ ім. Ігоря Сікорського https://document.kpi.ua/files/2020_7-170.pdf.

Необхідною умовою допуску до екзамену є рейтинг (Rc) не менше 50% від RC, тобто 20 балів. Екзамен проводиться в письмовій формі. Час екзаменаційної контрольної роботи – 90 хвилин. Контрольне завдання містить 2 питання за тематичними розділами кредитного модулю. Орієнтовний перелік питань до екзаменаційної контрольної роботи міститься у Додатку 3.

Таблиця відповідності рейтингових балів оцінкам за університетською шкалою:

Кількість балів	Оцінка
100-95	Відмінно
94-85	Дуже добре
84-75	Добре
74-65	Задовільно
64-60	Достатньо
Менше 60	Незадовільно
Не виконані умови допуску	Не допущено

9. Додаткова інформація з дисципліни (освітнього компонента)

Рекомендації аспірантам

При вивченні дисципліни «Психологія соціальних явищ» аспірант має користуватися, в першу чергу, літературою, яка визначена в основному списку і є у фондах науково-технічної бібліотеки імені Г.С. Денисенка. Додатковим джерелом інформації мають бути конспекти лекцій. Також аспірантам рекомендується знаходити через систему Інтернет матеріали новітніх психологічних досліджень.

Зміст дисципліни реалізується через опанування трьох блоків: теоретичного, практичного та блоку самостійної роботи. Опанування теоретичного блоку здійснюється в процесі роботи на лекціях та опрацювання літератури. На семінарських заняттях відпрацьовуються конкретні вміння та навички аналізу сучасного стану соціально-психологічних явищ, формуються комунікативні здібності, вміння аргументувати та відстоювати власну точку зору.

Опанування дисципліни «Психологія соціальних явищ» передбачає комплексний підхід при виборі форм та методів навчання. Суть такого підходу полягає в поєднанні лекційних занять та різноманітних форм самостійної роботи, в тому числі: робота на семінарському занятті; підготовка доповідей та виступів з доповідями на семінарах.

Семінарське заняття дає можливість виявити рівень підготовки до нього (виступ, участь в дискусії, висловлення власної думки). Критеріями оцінювання виконання завдань семінарського заняття є: логічна послідовність відповіді; повнота розкриття кожного питання; аналітичність міркувань у відповіді; посилення на джерела; обґрунтованість особистих висновків. У процесі роботи з літературою та конспектування важливо записувати бібліографічні відомості джерела та номери сторінок, з яких були запозичені думки для подальшого оформлення посилань на джерела. Підготовлені раніше матеріали обробляють, включають в роботу власний аналіз.

Позааудиторні заняття

Можлива участь аспірантів у неформальних гуртках, зокрема у відкритій групі PhD-інкубатор <https://www.facebook.com/groups/2735550373369832/>

Дистанційне навчання

Можливе синхронне дистанційне навчання з використанням платформ для відео-конференцій та освітньої платформи для дистанційного навчання в університеті.

Інклюзивне навчання

Допускається

Робочу програму навчальної дисципліни (силабус):

Складено завідувачем кафедри психології і педагогіки, професором, д. психол. н., професором, Воляннюк Наталією Юріівною

Ухвалено кафедрою психології і педагогіки (протокол № ____ від ____)

Погоджено Методичною комісією факультету (протокол № __ від ____)

Орієнтовна тематика для рефератів

1. Мораль та моральність як основа життєдіяльності суспільства.
2. Психологічні фактори модернізації.
3. Творчий потенціал суспільства.
4. Психологічні складові інноваційного потенціалу особистості.
5. Психологія інноваційної активності.
6. Психологічні теорії справедливості.
7. Наслідки несправедливості та нерівності.
8. Психологічний підхід до вивчення тероризму.
9. Внутрішньогрупові процеси у терористичних організаціях.
10. Рольова структура та вторинна соціалізація у групах терору.
11. Особистісні детермінанти довіри та недовіри.
12. Способи формування довіри у ділових відносинах.
13. Імплицитні уявлення про довіру / недовіру іншим людям.
14. Фактори довіри/недовіри.
15. Структура довіри/недовіри особистості іншим людям.
16. Довіра як головний компонент психологічної дистанції.
17. Психологічні особливості агресивної поведінки.
18. Маніпуляції та шахрайство.
19. Тактики міжособистісного впливу.
20. Мистецтво як соціально-психологічне явище.
21. Психологія суперництва.
22. Змагання як процес: суб'єктивні та об'єктивні ситуації, реакції та наслідки.
23. Комунікативні процеси в спортивній діяльності.
24. Психологія міжособистісного пізнання в спорті.
25. Інтерперсональні конфлікти в спортивній команді.
26. Структура психологічного клімату в спортивній команді.
27. Психологічний супровід спортивної діяльності.
28. Психологічна стійкість спортсмена.
29. Кризи спортивної кар'єри.
30. Професійне вигорання в спорті.

Структура реферату

Стиль викладення матеріалу має бути науково-діловим.

Матеріал розподіляється рівномірно у відповідності до плану реферату:

- вступ (мають бути обґрунтовані актуальність та практичне значення обраної теми реферату, визначені мета та завдання роботи);
- основна частина (розкривається тема реферату шляхом висвітлення основних питань. При цьому необхідно зосередити увагу на аналізі поставлених питань в літературі з висновками щодо їх теоретичної та практичної значущості);
- висновки (необхідно сформулювати:
 - а) науково-теоретичні та практичні підсумки проведеного аналізу за проблематикою реферату;
 - б) теоретичні та практичні рекомендації, що випливають з проведеного аналізу. Вони мають логічно пов'язуватися із змістом викладеного матеріалу);
- список літератури (містить використані джерела та публікації).

Вимоги до оформлення реферату

Планування та стиль.

Обсяг реферативної роботи має складати – 1 друкований аркуш (24 сторінки). До загального обсягу роботи не входять додатки, глосарій, список використаних джерел, таблиці та рисунки, які повністю займають площу сторінки. Але всі сторінки зазначених елементів підлягають суцільній нумерації. У тексті обов'язково повинні бути посилання на літературу та інші джерела, що використовувалися при підготовці реферату.

Текст реферативної роботи викладається державною мовою на стандартних аркушах формату А-4 (210 x 297).

Робота друкується шрифтом Times New Roman, 14 кеглем; вирівнювання – За шириною; міжрядковий інтервал – Полуторний (1,5 Lines); абзацний відступ – п'ять знаків (1,25 см); верхнє і нижнє поле – 2 см., ліве – 3 см, праве – 1 см. Абзацний відступ має бути однаковим у всьому тексті і дорівнювати п'яти знакам (1,25 см).

Скорочення слів та словосполучень мають відповідати чинним стандартам з бібліотечної та видавничої справи.

Розділи та підрозділи мають містити заголовки, які належить точно відтворювати у змісті. Заголовки розділів, зазвичай, розміщують посередині рядка. Назви розділів друкують великими літерами без розділових знаків у кінці, без підкреслень. Заголовки розділів слід починати з належного відступу.

Нумерація сторінок має бути наскрізною. Порядковий номер сторінки позначають арабською цифрою і проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки чи рисок. Титульний аркуш(додається) включається до загальної нумерації сторінок письмової роботи, але номер сторінки на титульному аркуші, зазвичай, не проставляють. Розділи слід нумерувати також арабськими цифрами.

При використанні літературних джерел в тексті письмової роботи можуть бути два варіанти посилань на них. Перший – це посторінкові посилання (виноски): коли на сторінці цитується джерело, то внизу цієї сторінки під основним текстом наводиться бібліографічний опис літературного джерела і вказується сторінка. Другий – коли в разі посилання на літературне джерело у квадратних дужках вказується його порядковий номер у списку літератури та конкретна сторінка, наводиться цитата, точні цифри, дані.

Ілюстративний матеріал – малюнки, графіки, схеми тощо слід розміщувати безпосередньо після першого посилання на нього в тексті. Якщо графік, схема, таблиця не поміщається на сторінці, де є посилання, їх подають на наступній сторінці. На кожний ілюстративний матеріал мають бути посилання в тексті.

Максимальна кількість балів за реферат складає 20 балів.

Кожний реферат оцінюється, виходячи з аналізу сукупності таких критеріїв:

1. Актуальність теми.
2. План та зміст реферату має системно розкривати обрану тему.
3. Особистий внесок оцінюється із наявності власних аналітичних висновків.
4. Використані джерела, тобто наявність достатньої кількості сучасних нормативних і наукових джерел.

Рейтингова система оцінювання результатів навчання

Рейтинг аспірантів із дисципліни «Методологія наукових досліджень» складається з балів, що отримуються за:

- 1) підготовка доповіді та виступ на семінарському занятті, групове обговорення питань семінарського заняття.
- 2) виконання індивідуального завдання (реферату);
- 3) екзаменаційна контрольна робота.

Система рейтингових (вагових) балів та критерії оцінювання:

1. Робота на семінарських заняттях (максимальна кількість балів на 1 семінарському занятті складає 10):

активна участь у проведенні заняття; надання повної і аргументованої, логічно викладеної доповіді, відповіді, висловлення власної позиції з дискусійних питань або повністю правильне вирішення завдань з відповідним обґрунтуванням, у поєднанні зі слушними доповненнями відповідей інших аспірантів у процесі дискусії	8-10
активна участь у проведенні заняття; надання правильних відповідей або правильне вирішення завдань з незначними неточностями, порушеннями логіки викладення відповіді чи обґрунтування при вирішенні задачі	5-7
надання відповідей з чисельними значними похибками або вирішення задачі з грубими помилками, вирішення задачі без обґрунтування	1-4

2. Виконання індивідуального завдання (реферату) (максимальна кількість балів складає 20):

тема реферату актуальна, план та зміст реферату системно розкривають обрану тему, є аналітичні висновки аспіранта, при підготовці реферату використано достатня кількість нормативних та наукових джерел	16-20
тема реферату актуальна, план та зміст реферату системно розкривають обрану тему, при підготовці реферату використано достатня кількість нормативних та наукових джерел але немає аналітичних висновків аспіранта	10-15
тема реферату актуальна, але план та зміст реферату не достатньо розкривають обрану тему, немає аналітичних висновків аспіранта, при підготовці реферату використано достатня кількість нормативних та наукових джерел	5-9
тема реферату актуальна, але план та зміст реферату не розкривають обрану тему, немає аналітичних висновків аспіранта, при підготовці реферату використано недостатня кількість нормативних та наукових джерел	1-4

3. Екзамен: екзаменаційна контрольна робота проводиться у письмовій формі протягом 90 хвилин. Екзаменаційна контрольна робота максимальна кількість балів складає 60. Екзаменаційний білет складається з двох теоретичних питань за тематичними розділами курсу. Вагомий бал кожного питання – 30.

повна, чітка, викладена в логічній послідовності відповідь на питання, що свідчить про глибоке розуміння суті питання, ознайомлення аспіранта не лише з матеріалом лекцій, але й з підручником та додатковою літературою; висловлення аспірантом власної позиції щодо дискусійних проблем, якщо такі порушуються у питанні	25-30
--	-------

відповідь на всі поставлені питання, але не зовсім повна або не достатньо чітка, що свідчить про правильне розуміння суті питання, ознайомлення аспіранта з матеріалом лекцій та підручника; певні неточності у відповіді	19-24
достатньо поверхова відповідь на всі поставлені питання; суттєві помилки у відповіді; відсутність відповіді на одне питання при правильній, в цілому, відповіді на інші	10-18
правильна відповідь лише на одне питання при відсутності відповідей на інші або при неправильних відповідях на них	5-9
неправильна відповідь на поставлені питання, що свідчить про незнання відповідного навчального матеріалу, але намагання висловити власне розуміння суті поставленого питання; відсутність відповіді	4-0

Розрахунок шкали (R) рейтингу:

Сума вагових балів контрольних заходів протягом семестру складає:

$$RC = 20 + 20 = 40 \text{ балів}$$

Екзаменаційна складова шкали дорівнює 60% від R, а саме:

$$RE = 60 \text{ бали.}$$

Таким чином, рейтингова шкала з дисципліни складає:

$$R = RC + RE = 100 \text{ балів.}$$

Необхідною умовою допуску до екзамену є рейтинг (Rc) не менше 50% від RC, тобто 20 балів.

Для отримання аспірантом відповідних оцінок (ECTS та традиційних) його рейтингова оцінка (**RD**) переводиться згідно з таблицею:

RD	Оцінка ECTS	Оцінка традиційна
95 – 100	відмінно	Відмінно
85 – 94	дуже добре	Добре
75 – 84	добре	
65 – 74	задовільно	Задовільно
60 – 64	достатньо (задовольняє мінімальні критерії)	
RD < 60	незадовільно	Незадовільно

Орієнтовний перелік питань до екзаменаційної контрольної роботи

1. Охарактеризуйте недоліки теорії соціальної ідентичності Г. Тешфела.
2. Проаналізуйте форми взаємодії, які виділяє Г. Тешфел.
3. Охарактеризуйте феномен міжгрупової дискримінації.
4. Проаналізуйте результати експериментальних досліджень міжгрупових відносин М. Шерифа.
5. Розкрийте зміст поняття «самокатегоризація» в концепції Дж. Тернера.
6. Охарактеризуйте чинники суспільного руху.
7. Дайте характеристику рольової диференціації у натовпу.
8. Проаналізуйте структуру натовпу.
9. Які Вам відомі типи чуток і за яким критерієм вони виділяються?
10. Розкрийте передумови виникнення паніки.
11. Проаналізуйте чим конфліктна ситуація відрізняється від будь-якої іншої?
12. Охарактеризуйте основні типи конфліктної взаємодії.
13. Назвіть та проаналізуйте функції конфліктів.
14. Назвіть основні задачі превентивної роботи із запобігання й попередження конфліктів.
15. Визначте напрями прогнозування конфліктів.
16. Розкрийте зміст поняття агресивність.
17. Які методи та засоби боротьби з агресивністю є найбільш ефективними?
18. Охарактеризуйте погляди З. Фрейда щодо агресії і агресивності.
19. Розкрийте основні положення Теорії К. Лоренца.
20. Назвіть основні методики для діагностики агресивності.
21. Охарактеризуйте можливості психологічної науки у протистоянні корупції.
22. Назвіть основні психологічні перешкоди при боротьбі із корупцією.
23. Охарактеризуйте можливості обмеження впливу маніпуляцій на психіку людини.
24. Розкрийте зміст феноменів довіри та недовіри.
25. Охарактеризуйте структуру і функції моралі.
26. Охарактеризуйте психологічні закономірності інноваційної діяльності.
27. Розкрийте зміст теорії очікування В. Врума.
28. Розкрийте зміст теорії справедливості Дж. Адамса.
29. Розкрийте зміст теорії мотивації Л. Портера - Е. Лоулера.
30. Розкрийте зміст теорії постановки цілей Е. Лока.
31. Охарактеризуйте наслідки несправедливості та нерівності.
32. Охарактеризуйте шляхи скорочення нерівності та несправедливості.
33. Охарактеризуйте соціально-психологічні аспекти тероризму.
34. Розкрийте особливості мистецтва як соціально-психологічного явища.
35. Розкрийте особливості спорту як соціально-психологічного явища.
36. Охарактеризуйте процес змагання.